

çalıştay

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0245
Tarih: 065
Çalıştay Serisi: 2

**CUMHURİYETİN 100. YILINDA
TÜRK ORDUSU VE MİLLİ SAVUNMA**
Editör
Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya Türkmen

Proje Editörü
Dr. Mehmet Yılmaz Akbulut

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kapak Görseli
Zafertepe-Çalköy Şehit Sancaktar Mehmetçik Anıtı
(Kütahya-Altıntaş-Zafertepe)

Son Okuma
Hakkı Öz

VakıfBank Kùltür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2023

ISBN 978-625-6385-64-1

*Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na
aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak
sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir
elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin
manevi ve mali hakları saklıdır.*

Makalelerde işlenen fikirler yazarların kendi görüşlerini yansıtır.

Baskı

Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi B Blok
No: 29/1/1 Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Ağustos 2023

çalıştay

CUMHURİYETİN
100. YILINDA
TÜRK ORDUSU
VE
MİLLÎ SAVUNMA

EDİTÖR
ZEKERİYA TÜRKMEN

İÇİNDEKİLER

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Ordusu'na Son Mesajı	13
Önsöz	15
Katkıda Bulunanlar	17
Bozkırın Süvarilerinden Türkiye Cumhuriyeti Ordusu'na: Türk Askerî Tarih ve Kültürüne Dair Genel Bir Değerlendirme	33
Zekeriya Türkmen	

BİRİNCİ BÖLÜM

TBMM ORDULARINDAN, CUMHURİYET ORDUSUNA (NATO İTTİFAKINA KADAR TÜRK ORDUSU VE MİLLÎ SAVUNMA)

Türk İstiklâl Harbi'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Türk Ordusu (Mütareke Döneminden Cumhuriyet'e Türk Ordusu)	71
Zekeriya Türkmen	
Türk İstiklâl Harbi'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Hava Gücü (1920-1923)	115
F. Rezzan Ünalp	
Cumhuriyet Devrinde Türk Kara Ordusu (1923-2023)	151
Hasip Saygılı	
Cumhuriyetin İlanından NATO İttifakına Millî Müdâfaa Vekâleti ve Güvenlik Politikaları	173
Derya Levent Miyak	
Cumhuriyet Dönemi Türk Havacılığı ve Kuvvet Komutanlığına Geçiş (1923-1952)	195
Emin Kurt	
Cumhuriyet Döneminde Türk Deniz Kuvvetleri ve Deniz Hakimiyeti (1923-1949)	227
Figen Atabey	
Türkiye Cumhuriyeti'nde Savunma Sanayii'nin Gelişim Sürecinin Değerlendirmesi	251
Hüsnü Özlü	

İKİNCİ BÖLÜM
NATO İTTİFAKINA GİRİŞTEN 20. YÜZYILIN SONUNA
TÜRK ORDUSU VE MİLLÎ SAVUNMA

Cumhuriyet Döneminde Sosyo-Kültürel Değişimde Türk Ordusu Faktörü Bariş Ateş	281
Taarruz Ruhü: Atatürk Dönemi Türk Ordusunda Doktrin Tartışmaları Efe Güzeloğlu	305
Cumhuriyet Ordusunun Denizaşırı Savaşı: Kore Harbi ve Türk Ordusundaki Değişim ve Dönüşüme Etkileri Ali Denizli	325
Arşiv Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı ve Türk Silahlı Kuvvetleri Ulvi Keser	355
NATO İttifakına Girişten Sonra Cumhuriyet Ordusunda Değişim-Dönüşüm Mehmet Fatih Baş	387
NATO Üyeliğinden Günümüze Türk Hava Kuvvetleri ve Uzay Gücü (1952-2023) Deniz Kurt	411
Türk Deniz Kuvvetlerinde Modernizasyon ve Eğitim Faaliyetleri (1923-2023) Ferdi Uyaniker	439
Erken Cumhuriyet Döneminde Jandarmanın Kolluk Kuvveti Olarak Yapılanması (1923-1933) Abdullah Cüneyt Küsmes	499
İç Güvenlik ve Toplumsal Dayanışmada Türkiye Cumhuriyeti Jandarması (1923-2023) Ahmet Özcan	539
Cumhuriyet Ordusunun Türkiye'nin Güvenliğine Yönelik Sınır Ötesi Harekâtları Emrah Özdemir	577

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
21. YÜZYILIN DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ VE SAVAŞ KOŞULLARINDA
TÜRK ORDUSU VE MİLLÎ SAVUNMA

Büyük Güç Mücadelesi Çağında Türk Ordusunun Güç Geliştirme Stratejisi Üzerine Düşünceler	607
Ergüder Toptaş	
Türk Silahlı Kuvvetlerinin Türk Cumhuriyetleri Ordularına Yönelik Eğitim ve Lojistik Desteği	645
Esat Arslan	
Savaşma Azim ve İradesindeki Değişim ve Türk Silahlı Kuvvetleri	667
Özgür Körpe	
Türkiye Cumhuriyeti Ordularında Manevi-Moral Değerler ve Kahramanlık Ruhu	691
Ali Güler	
Cumhuriyet Donanması'nın 100 Yılı: Bir Kendini Gerçekleştirme Hikâyesi	719
Evren Mercan	
Soğuk Savaş Sonrasında Türk Ordusunun ve Uyguladığı Stratejilerin Değişim ve Dönüşümü	753
Mehmet Çanlı	
Hibrit Tehditler Bağlamında Geleceğin Muharebe Ortamı ve Türk Silahlı Kuvvetleri	779
Güngör Şahin - Alperen Kürşad Zengin	
Cumhuriyet Dönemi Askeri Eğitim Kurumlarında Değişim ve Dönüşüm (1923-2023)	795
Efdal As	
Türk Subayı: Taşınması Zor Bir Yükün Altındaki "Elit"	831
Barış Ateş	

Şanlı Türk Ordusuna...

KAPAK GÖRSELİ

Başkomutan Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa, 31 Ağustos 1922 günü muharebe sahasını gezerken Berberçanı mevkiinde şehitler arasında düşman topçu mermisinin açtığı çukura gömülmüş bir sancaktar görür. Şehit mehmetçik toprağın üstünde katılmış kolu ile sancağı dimdik tutmaktadır. Bu manzara karşısında gözleri dolan Başkomutan, bu askerin kim olduğunun araştırılmasını ister, ancak bulunamaz. Adı, mehmetçik denir.

Savaş sonrasında yapılacak anıt için bu görüntünün sembol alınmasını emreder.

Mimar Hikmet ve Taşçı Ustası Kadri tarafından yapılan bu anıtın temeli, 30 Ağustos 1924 Cumartesi günü düzenlenen devlet töreninde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından bir söylev ile 1181 rakımlı Zafertepe’de atılır. Cumhurbaşkanı, o söylevinde şöyle konuşmuştur: *“Hiç şüphelenmemelidir ki, Yeni Türk Devletinin, Genç Türk Cumhuriyeti’nin temeli burada sağlamlaştırıldı, edebi hayatı burada taçlandı. Bu sahada akan Türk kanları, bu semada uçuşan şehit ruhları, devlet ve cumhuriyetimizin ebedi muhafızlarıdır. Burada temelini attığımız “Şehit Asker Abidesi” işte o ruhları, o ruhlarla beraber gazi arkadaşlarımızı, fedakâr ve kahraman türk milletini temsil edecektir. bu abide türk vatanına göz dikenlere, Türk’ün 30 Ağustos günündeki ateşini, süngüsünü, cesaretini, kudret ve iradesindeki şiddeti hatırlatacaktır.”*

Şehit Sancaktar Mehmetçik Anıtı, 1927 yılında törenle ziyarete açılmıştır.

CUMHURBAŞKANI
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN
TÜRK ORDUSU'NA SON MESAJI

Zaferleri ve mazisi insanlık tarihi ile başlayan, her zaman zaferle beraber medeniyet nurları taşıyan kahraman Türk ordusu!

Memleketini en buhranlı ve müşkil anlarda zulümden, felaket ve musibetlerden ve düşman istilasından nasıl korumuş ve kurtarmış isen, Cumhuriyet'in bugünkü feyizli devrinde de, askerlik tekniğinin bütün modern silah ve vasıtalarıyla mücehhez olduğun halde, vazifeni aynı bağlılıkla yapacağına hiç şüphem yoktur.

Bugün, Cumhuriyet'in on beşinci yılını mütemadiyen artan büyük bir refah ve kudret içinde idrak eden büyük Türk milletinin huzurunda kahraman ordu, sana kalbi şükranlarımı beyan ve ifade ederken büyük ulusumuzun iftihar hislerine de tercüman oluyorum. Türk vatanının ve Türklük camiasının şan ve şerefini, dahili ve harici her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret olan vazifeni her an ifaya hazır ve âmâde olduğuna benim ve büyük ulusumuzun tam bir inanç ve itimadımız vardır. Büyük ulusumuzun orduya bahşettiği en son sistem fabrikalar ve silahlar ile bir kat daha kuvvetlenerek büyük bir feragat-i nefis ve istihkar-ı hayat ile her türlü vazifeyi ifaya müheyya olduğuna eminim. Bu kanaatle Kara, Deniz ve Hava ordularımızın kahraman ve tecrübeli komutanları ile subay ve eratını selamlar ve takdirlerimi bütün ulus muvacehesinde beyan ederim.

Cumhuriyet Bayramı'nın on beşinci yıl dönümü hakkınızda kutlu olsun!

Ulus Gazetesi, 30 Ekim 1938

ÖNSÖZ

İstiklâl mücadelesini zaferle sonuçlandırıp Türkiye’de cumhuriyetin ilanında en büyük katkıyı sağlayan, tarihi, Türk milletinin tarihiyle özdeşleşmiş Türk ordusuna şükran nişanesi olarak hazırlanan *Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Ordusu ve Millî Savunma* adlı eser, alanında uzman, Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli kademelerinde uzun yıllar hizmet etmiş, Türk ordusuna gönül vermiş, ya da yolu bir şekilde askerî okullardan geçmiş olan asker-sivil akademisyenlerin desteğiyle vücut bulmuştur.

Türk İstiklâl Harbi’nden Cumhuriyetin ilanına uzanan sürecin önderi, Başkomutan Mareşal Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün ifadesiyle “Ordumuz, Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesidir.” Ayrıca da “Ordumuz, Türk topraklarının ve Türkiye idealini tahakkuk ettirmek için sarf etmekte olduğumuz sistemli çalışmaların yenilmesi imkânsız teminatıdır.” Türkiye Cumhuriyeti’nin bölgesinde hatırı sayılır bir devlet olarak varlığını sürdürebilmesi, dışa karşı her bakımdan güçlü ve caydırıcı bir orduya sahip olması ile mümkündür. Milletler için vatan edinip hayat sürdükleri coğrafya, aynı zamanda onların kaderine, geleceklerine de yön verir. Bu görüşten hareketle kıtalar arasında çetin mücadelelere sahne olan Avrasya coğrafyasının jeopolitik ve jeostratejik açıdan en önemli mekânı sayılan Anadolu’da (Trakya dâhil) ilelebet devletli bir millet olarak yaşamanın bedeli, her zaman güçlü-kudretli bir askerî varlığa yani orduya sahip olmakla mümkündür. Yaşadığımız dünyada sürekli barışın sağlanmasında orduların caydırıcı güç olma rolleri tarihte olduğu gibi günümüzde ve gelecekte de tartışmasız bir gerçek olarak ortadadır.

Türk İstiklâl Harbi’nin kahraman ordusunun ordu-millet dayanışmasıyla kazandığı zaferler, Türkiye’nin Sevr mahkumiyetinin prangalarından kurtulup uluslararası alanda tam bağımsız bir devlet olarak tanınmasına en büyük katkıyı sağlamıştır. Lozan Barışı’ndan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin en güçlü kurumsal yapılarından biri olan Türk ordusu, anayasanın kendine verdiği yetkiler çerçevesinde içte huzurun sağlanmasında, dışa karşı ülke topraklarının korunmasında ve dünya barışının korunmasına yönelik olarak yaptığı katkılarla her daim üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirmesini bilmiştir.

Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Ordusu ve Millî Savunma adlı eser, giriş ve üç kısım hâlinde hazırlanmıştır. Giriş'te Türk askerî kültürünün tarihsel gelişim sürecine dair özet bir değerlendirmede bulunulduktan sonra Birinci Bölüm'de, TBMM Ordularından Cumhuriyet Ordusuna (Nato İttifakına Kadar Türk Ordusu ve Millî Savunma) başlığı altında Mütareke Dönemi'nden başlayıp, Türk İstiklâl Harbi ve Atatürk Dönemi, II. Dünya Savaşı ve NATO ittifakına girişe kadar Türk ordusu ve millî savunma konusu ele alınmıştır. İkinci Bölüm'de *NATO İttifakına Girişten 20. Yüzyıl Sonuna Türk Ordusu ve Millî Savunma* konusunda araştırma yazılarına yer verilmiştir. NATO sistemine giriş sonrasında Türk ordusu ve savunma sistemindeki değişim ve dönüşüm konusu burada çeşitli yönlerden irdelenmiş, Üçüncü Bölüm'de ise içinde bulunduğumuz *21. Yüzyılın Değişim Dünya Dengeleri ve Savaş Koşullarında Türk Ordusu ve Millî Savunma* konusu ayrıntılı olarak okuyucunun bilgisine sunulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. Yılı münasebetiyle hazırlanan bu kitabın özveriyle katkı sağlayan yazarlar, aynı zamanda kurumsal aidiyet duygularını da katarak üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmişlerdir. Türk Ordusu ve Millî Savunma konusunda genel bir çerçeve çizerek tarihsel süreç içinde Türk ordusundaki değişim ve dönüşümü gözler önüne sermeyi hedefleyen bu kitabın, bundan sonra yapılacak olan çalışmalara, özellikle de yakın dönem Türk Askerî Tarihi / Türk Harp Tarihi çalışmalarına da önemli bir kaynak ve rehber eser olmasını ümit ediyoruz.

Türkiye Cumhuriyeti Ordusu'nun çeşitli yönlerini bilimsel bir üslupla ele alan 27 araştırma makalesinden oluşan bu kitabın hazırlanmasında emek verenler, uzun yıllar Türk ordusunun şerefli üniformasını giymiş, bu güzel ülkenin dağında-bayırında, sınır boyunda, yurt içi ve yurt dışında, ordunun çeşitli kademelerinde önemli görevler ifa etmiş, aidiyet duygusu güçlü, özverili asker-sivil akademisyenlerdir. "Yazmak gelecekte yaşamaktır", düsturundan hareketle *Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Ordusu ve Millî Savunma* kitabının hazırlanmasında değerli fikirlerini yazıya dökerek katkı sağlayan tüm yazarlarımıza, eserin baştan sona gözden geçirilmesinde emek veren değerli meslektaşım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Yılmaz Akbulut'a, doktora öğrencim Hakkı Öz'e ve kitabın yayımlanması için gerekli desteği sağlayan VakıfBank Kültür Yayınları çalışanlarına ve yetkililerine teşekkürü bir borç bilirim.

Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya Türkmen
(Emekli Öğretmen Kıdemli Albay)

19 Mayıs 2023

KATKIDA BULUNANLAR

Dr. Öğr. Üyesi (E. Öğ. Kd. Alb.) Zekeriya Türkmen 6 Mayıs 1964 tarihinde Bursa-Karacabey’de doğdu. İlköğrenimini Karacabey’de, ortaöğrenimini Sakarya Arifiye Öğretmen Lisesinde tamamladı. 23 Haziran 1986 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü ile İstanbul F.Y.O.’dan Öğretmen Teğmen olarak mezun oldu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Yakınçağ Tarihi Anabilim dalı yüksek lisans programından (1990), aynı üniversitenin Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yakınçağ Tarihi doktora programından (1996) mezun olduktan sonra uzun yıllar T.S.K.’ya bağlı eğitim kurumlarında (Elektronik Astsb. Hazırlama Okulu, Kuleli Askeri Lisesi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Kara Harp Okulu, Harp Akademileri, Harbiye Askeri Müze ve Kültür Sitesi Müzecilik Grup Başkanlığı, Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü ve Kuvvet Harp Enstitüleri) ve üniversitelerde (Hacettepe Üniv. Beykent, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi) Öğretmen, Öğretim Görevlisi/Üyesi, Bölüm Başkanı, Enstitü Müdürü, vd kadrolarda görev yaptı (1986-2016). 30 Ağustos 2016’da, 30 küsur yıllık hizmetten sonra T.S.K.dan kadrosuzluk sebebiyle emekli oldu.

Çalışmalarını Yakınçağ Tarihi üzerine yoğunlaştırdı. Yakınçağ Osmanlı Tarihi, Osmanlı Askerî Teşkilat Tarihi, XIX-XX. Yüzyıl Siyasî Tarihi, Meşrutiyet Dönemi, Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Cumhuriyet Tarihi konularında çalışmalar yaptı. 2016 yılı itibariyle yayımlanmış 20 müstakil, 25 ortak yazarlı kitabı, ulusal/uluslararası akademik dergilerde ve bilimsel etkinliklerde sunulup yayımlanmış 120’nin üzerinde makale ve bildirisi bulunmaktadır. TRT ve özel radyo - tv.leri ile özel yayın kuruluşları için tarihî konularda hazırladığı senaryo metinleri ve belgeselleri yayımlanmıştır. Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesinin hazırlanmasında Tarih ve Sanat Danışma Kurulu Başkanı olarak, Kurtuluş Savaşı Malıköy Tren İstasyonu Müzesi, Polatlı Mehmetçik ve Duatepe Anıtı, Makedonya Manastır Askerî İdadisi Atatürk Anı Odası, Makedonya Debre-i Bâlâ Atatürk Ata Evi, İstanbul’da Harbiye Askerî Müzesinde Türk Tarihiyle ilgili Panorama ve Diaramaların hazırlanması, Polatlı Kartaltepe Sakarya Meydan Muharebesi ve Türk Tarihi Tanıtım Merkezinin hazırlanması çalışmalarında görev alarak katkıda bulunmuştur. Almanya Türk-U-

nid ve Türk Askerî Tarih Komisyonu üyesi olan Dr. Türkmen, halen İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde görev yapmakta olup, M.S.Ü. ATASAREN ve Kuvvet Harp Enstitülerinde alanıyla ilgili dersler vermektedir.

Doç. Dr. (E. Hv. Öğ. Kd. Alb.) F. Rezzan Ünalp İstanbul'da doğdu. 1983 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yakınçağ ve T.C Tarihi Bölümünden mezun oldu. Yüksek Lisansını, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde "*Türk Basınında Sadabad Paktı*" adlı tezle; doktora eğitimini, Gazi Üniversitesinde "*Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'ya Yönelik Faaliyetleri*" adlı tez ile tamamladı. Nisan 2020'de Cumhuriyet Tarihi alanında doçent oldu.

1985 yılında Teğmen rütbesiyle göreve başladığı Hv.K.K.lığında 31 yıl hizmette bulundu. Son tayin yeri olan Genelkurmay ATASE Başkanlığında Askerî Tarih Şube Müdürü ve Türk Askerî Tarih Komisyonu Genel Sekreteri olarak görev yaptı.

TSK Foto Film Merkezi Komutanlığı tarafından hazırlanan "*Çanakkale 1915*" adlı film ile 2019 yılında Türkiye Barolar Birliği THM Topluluğu tarafından Ankara, Uşak ve Samsun'da sahnelenen "*Kurtuluş Oratoryosu*"nun senaryo metinlerini yazdı.

"*Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'ya Yönelik Askerî Faaliyetleri*", "*Birinci Dünya Harbinde Karadeniz*" ve "*Felsefi Açından Atatürk'ün Devrimcilik Anlayışı ve Türk Devrimi*" adlı kitapları, alanıyla ilgili ulusal/uluslararası dergilerde yayımlanmış çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

Halen Ufuk Üniversitesinde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Prof. Dr. (E. Topçu Kur. Kd. Alb.) Hasip Saygılı 1960 yılında Gaziantep'te doğdu. Kuleli Askerî Lisesi ve Kara Harp Okulu'ndan mezun olup 1982 yılında orduya subay olarak katıldı. 31 yıl boyunca Silahlı Kuvvetlerde Takım, Bölük, Batarya, Tabur Komutanlıklarıyla, Kosova'da Tuğay Komutan Yardımcılığı görevlerinde bulundu. Ayrıca kurmay subay olarak çeşitli komutanlıklarda karargâh subaylığı hizmeti gördü. Yurt dışında Kosova, Bosna, Pakistan, Azerbaycan gibi ülkelerde Türk Temsil Heyeti Başkanlığı, Kıdemli Türk Subaylığı, Askerî Ataşelik, Askerî Danışmanlık gibi görevlerde 5 yıl hizmet etti. 2000 yılında Pakistan Command Staff College'dan mezun oldu, 2012'de İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim dalında doktorasını tamamladı.

Harp Akademilerinde Harp Tarihi Bölüm Başkanlığı, Sınıf Başhocalığı ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Müdürlüğü görevlerinde bulunan Hasip Saygılı, Kurmay Albay rütbesiyle kadrosuzluk sebebiyle 2013 yılında emekli oldu. Prof. Dr. Hasip Saygılı halen Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (FSMVÜ) İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesinde Tarih Bölümü Başkanlığı görevini sürdürmekte hem kendi üniversitesinde hem de Millî Savunma Üniversitesine bağlı Kuvvet Harp Enstitüleri ve ATASAREN’de alanıyla ilgili lisans ve lisansüstü dersleri vermektedir. Yayınlanmış kitapları ve pek çok makalesi bulunmaktadır.

Prof. Dr. Öğ. Kd. Alb. Hüsnü Özlü Kastamonu’nun Abana İlçesinde doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden 1989 yılında mezun oldu. 1996 yılında “Millî Mücadele’de İnebolu” adlı tezi ile Yüksek Lisans eğitimini, 2006 yılında da “İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Savunma Sanayinin Gelişimi” konulu tezi ile doktora eğitimini tamamladı. 1997 yılında muvazzaf subay olarak göreve başladı. 2015 yılında doçent unvanını aldı. 2010-2017 yılları arasında Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı (ATASE) Atatürk Araştırma Merkezi (ATAREM) Müdürü olarak görev yaptı. 2017 yılında Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü görevine atandı. Millî Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı (Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı) Atatürk Araştırma Merkezi (ATAREM) Yürütme Kurulu ve Genel Kurulu, Millî Savunma Üniversitesi Türk Askeri Tarih Komisyonu, Türk Tarih Kurumu Askeri Tarih Komisyonu üyesidir. Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı, Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi, Türkiye’de Savunma Sanayi Tarihi konularında yayınları ve “Millî Mücadele’de Kastamonu ve Birinci Mecliste Kastamonu Milletvekillerinin Çalışmaları”, “On Yıllık Harpte Askerî Harekât Değerlendirmeleri (1912-1922)”, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Yükselen Gücü: Türk Savunma Sanayii (1922-2022)” adlı kitapları ve akademik dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır. 2021 Yılında Profesör unvanını almış olup halen Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Dr. (E. İkm. Kd. Alb.) Derya Levent Miyak 1968 yılında İstanbul Beykoz’da doğdu. 1986 yılında Kuleli Askeri Lisesi’nden; 1990 yılında Kara Harp Okulu’ndan (İnşaat [Mühendisliği] Bölümü) İstihkâm Teğmeni olarak mezun oldu. 1991 yılında İstihkâm Okulu’ndan sonra ilk görev yeri olan Çorlu’da daha sonra sırasıyla Mardin,

Çatalca, Erzincan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve İstanbul olmak üzere birçok askeri birlik ve kurumda birlik komutanlığı, şube müdürlüğü, öğretmenlik vd. görevlerde bulundu. 2015 yılında albay rütbesiyle TSK'dan emekli oldu. 2005 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalında, yüksek lisansını, 2006 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında tezsiz yüksek lisansını tamamladı. 2018 yılında İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde doktorasını tamamladı. Evli ve iki çocuk sahibi olup, halen İstanbul Aydın Üniversitesi'nde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersi vermektedir.

Dr. (E. Hv. Svn. Kd. Alb.) Emin Kurt 1971 yılında Ödemiş/İzmir'de dünyaya geldi. 1992 yılında Hava Harp Okulu mezuniyetini takiben bölük ve tabur komutanlığı görevlerini yaptıktan sonra; Hava Kuvvetleri Tarihçe Şube Müdürlüğü, Astsubay Üst Karargâh Hizmetleri Eğitim Merkezi Eğitim ve Kurs Kısım Amirliği görevlerinde bulundu. Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı (ATASE) Türk Askeri Tarih Komisyonu (TATK) Genel Sekreterliği ve Ankara Hava Kuvvetleri Müzesi Komutanlığı görevlerinden sonra 2017 yılında emekli oldu.

Yüksek Lisans Eğitimini Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde "Türkiye'de Ana Jet Üslerin Kuruluşu ve Gelişimi (1951-2010)", doktora eğitimini aynı enstitüde "Türk Hava Kuvvetleri'nin Kuruluşunda Bağış ve Yardımlar (1911-194)" konulu tezleri ile tamamladı.

Millî Savunma Üniversitesi bünyesindeki Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN), Hava Harp Enstitüsü, Hava Harp Okulu, Hava Astsubay Meslek Yüksek Okulu'nda misafir öğretim görevlisi olarak Yüksek Lisans, Lisans ve Ön Lisans alanında askeri havacılık tarihi ve hava stratejisi dersleri vermiştir.

Türk havacılık tarihi üzerine yayınlanmış kitap ve makaleleri bulunmaktadır.

Prof. Dr. Figen Atabey Ankara doğumludur. Lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde, Yüksek Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlamıştır. 2006 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı'nda başlamış olduğu Doktora programından 2010 yılında mezun olmuştur.

1995-2013 yılları arasında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Genel Sekreterliği'nde Tarih Uzmanı olarak görev yapmıştır. 2013 yılı Şubat ayında Ağrı İbrahim Çeçen

Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Yardımcı Doçent kadrosuna atanan Atabey, aynı üniversitede 2015 yılında Doçent, 2020 yılında ise Profesör kadrosuna atanmıştır. 2015-2018 yılları arasında Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölüm Başkanlığı görevini yürüten Atabey, hâlihazırda Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana bilim dalı başkanlığını yürütmektedir. Prof. Dr. Atabey'in çalışma alanı ağırlıklı olarak Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri Tarihi, Birinci Dünya Savaşı'nda cepheler ve Atatürk dönemi Türk dış politikası üzerinedir. Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri (Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayını, Ankara, 2002), Karadeniz'de Türk Donanması (Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2006), Bir Deniz Subayının İstiklal Savaşı Hatıraları (Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayını, 2007), Çanakkale Muharebeleri'nin Deniz Cephesi (Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2014), 1939 Türk-İngiliz-Fransız İttifakı, (IQ Yayınevi, İstanbul, 2014), Kutül-Amâre'den Mütarake'ye Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi (Berikan Yayınevi, Ankara, 2020) gibi birçok yayımlanmış kitap ve alanyla ilgili bilimsel makalesi bulunmaktadır.

Doç. Dr. Evren Mercan Orta öğretimini Kadıköy Fenerbahçe Lisesi'nde, lisans eğitimini ise Bilkent Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi bölümünde tamamladı. 2011 yılında Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nde Harp Tarihi ve Strateji üzerine öğrenimini tamamladı. "Osmanlı Bahriyesi'ndeki İlk Denizaltılar Abdülhamid ve Abdülmecid Denizaltıları" adlı yüksek lisans tezi Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından prestij kitap olarak yayımlandı. Aralık 2015'te Sakarya Üniversitesi Tarih Bölümü'nde "Sultan II. Abdülhamid Dönemi Deniz Stratejileri Çerçevesinde Gemi Tedarik ve İnşa Faaliyetleri" adlı doktora çalışmasını birincilikle tamamladı. Bu çalışma Eylül 2018'de "II. Abdülhamid Dönemi Deniz Stratejisi" adıyla kitap olarak basıldı. 2020 yılında "93 Harbi Deniz Harekâtı" kitabı çıktı. 2022 yılında "1850'den Günümüze Modern Harp Gemileri" kitabı çıktı. Kendisinin deniz harp tarihi ve stratejisi ile ilgili ulusal ve uluslararası sempozyumlarda tebliğleri, uluslararası kitap bölüm yazarlığı dışında muhtelif dergilerde de makaleleribulunmaktadır.

Doç. Dr. Evren Mercan, halen Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN) bünyesinde deniz harp gemileri, deniz harbi ve doktrinleri üzerine lisansüstü dersler vermektedir.

Dr. Emekli Öğretmen Albay Ali Güler 1962’de Karaman’da doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Karaman’da yaptı. 1979 yılında Karaman Lisesi’nden; 1984’te Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı’ndan mezun oldu.

1982 yılında Kara Kuvvetleri Komutanlığı adına “askeri öğrenci” oldu; 1984 yılında Öğretmen Teğmen olarak mezun oldu. 1984-1988 yılları arasında Elektronik Astsubay Hazırlama Okulu Komutanlığı’nda (Ankara), 1988-2002 tarihleri arasında 14 yıl Kara Harp Okulu Komutanlığı’nda (Ankara), 2002-2004 tarihleri arasında Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi Komutanlığı’nda (Ankara), 2004-2005 tarihleri arasında Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Müze Kısım Amirliği’nde (İstanbul) görev yaptı. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü’nde 1986 yılında Yüksek Lisansını, 1993 yılında da Doktora eğitimini tamamladı. Dr. Öğretmen Albay rütbesinde iken, 3 Ekim 2005 tarihinde emekli oldu. Halen Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü bünyesinde Yarı Zamanlı Dr. Öğretim Görevlisi olarak lisans dersleri vermektedir. Alanı ile ilgili olarak yurt içi ve yurt dışında çok sayıda konferans vermiş, çok sayıda televizyon programına katılmıştır.

Anıtkabir Derneği Yönetim ve Bilim Kurulu üyesidir. Türkiye’deki Gayrimüslimler (Rumlar, Ermeniler, Yahudiler), Türk-Yunan İlişkileri, Atatürk, Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi alanlarında çok sayıda eser sahibi olup, bu konularla ilgili makaleleri ve bildirileri çeşitli akademik ve askeri dergilerde yayımlanmıştır.

Dr. Öğr. Üyesi P. Kd. Alb. Barış Ateş Kara Harp Okulu’ndan mezun olduktan sonra Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı çeşitli birliklerde takım, bölük, tabur ve alay komutanlıklarında bulunmuştur. 2014 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde doktora eğitimini tamamlamıştır. Halen Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü’nde (ATASAREN) öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Araştırmaları askeri sosyoloji, askeri yenilik, profesyonel askeri eğitim ve askerlik mesleğinin sosyolojisine odaklanmaktadır. *Armed Forces and Society, İstanbul Sosyoloji Dergisi* ve *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi* gibi ulusal ve uluslararası dergilerde araştırma makaleleri yayımlanmıştır. Askeri sosyoloji disiplini tanıtmayı amaçlayan *Askerî Sosyoloji: Ordu ve Toplum Araştırmaları* (Selenge Yayınları) kitabı 2022 yılında yayımlanmıştır. Ayrıca Türkiye’nin askeri yenilik sürecini disiplinler arası bir

yaklaşım ile inceleyen *Military Innovation in Türkiye* (Routledge) kitabının editörü ve bölüm yazarıdır.

Arş. Gör. Dr. Efe Güzeloğlu 1989 yılında İstanbul'da doğdu. 2008 yılında İstanbul (Erkek) Lisesi'nden, 2013 yılında Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 2016 yılında Harp Akademileri Komutanlığına bağlı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nde (SAREN) Harp Tarihi Anabilim Dalında "İmparatorluk Zabitinden Cumhuriyet Subayına: Erken Cumhuriyet Subaylarının Anılarında Askerî, Toplumsal ve Siyasî Düşünce" başlıklı yüksek lisans teziyle mezun oldu. 2022 yılında İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde "İki Savaş Arası Dönemde Türk ve Sovyet Ordularında Doktriner Tartışmalar (1923-1939) - Karşılaştırmalı Analiz" başlıklı teziyle doktora eğitimini tamamladı. Halen İstanbul Aydın Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Araştırma Görevlisi Dr. olarak dersler vermektedir. Yakın dönem Türk Askeri Tarihi ile ilgili yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır.

Prof. Dr. (E. P. Kur. Kd. Alb.) Ali Denizli 29 Kasım 1954'de Denizli'de doğdu. 1972 yılında Kuleli Askerî Lisesi'nden, 1975 yılında Kara Harp Okulu'ndan Piyade Teğmeni olarak mezun oldu. 1978-1982 yılları arasında Ankara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi Bankacılık Bölümü'nü bitirdi.

Yüksek lisansını 1982-1984 yılları arasında Kara Harp Akademisinde tamamlayan Prof. Dr. Ali Denizli, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde 1988-1992 yılları arasında "Kore Harbi'nde Türk Tugayları" tezi ile doktora-sını tamamladı. 2 Nisan 2015'de doçent, 5 Ekim 2020 tarihinde Profesör oldu.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin seçkin komando ve özel birliklerinde uzun yıllar çalışan Kurmay Albay Ali Denizli, Özel Kuvvetler Tabur Komutanlığı, Kayseri Komando Tugayı Komutan Yardımcılığı görevlerinde bulundu. 1989'da A.B.D.'de Sivil İşler Kursu (Public Affairs Officer) gördü; 1994'de Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinde Özel Kuvvetler Eğitim Grup Komutanlığı yapan Albay Ali Denizli, (1996-1998) yıllarında Tiran-Arnautluk Askeri Ataşeliği görevinde bulundu.

Prof. Dr. Ali Denizli, İç Güvenlik Harekâtından iki adet, Türk Silahlı Kuvvetleri Üstün Cesaret ve Feragat Şerit Rozeti, bir adet Türk Silahlı Kuvvetleri Üstün Birlik Yetiştirme Şerit Rozeti, Azerbaycan görevinden dolayı Azerbaycan Savunma Bakanlığına 2 adet Fahri Ferman, Arnautluk Ataşeliğindeki görevinde Arnautluk Cumhurbaşkanınca Altın Kartal madalyası sahibidir.

Prof. Dr. Ali Denizli'nin babası ve eşinin babası Kore harbinde görev yapmıştır. Prof. Denizli'nin Atatürk, Kıbrıs, Kore konularında basılı 20 kitabı ve ayrıca bu konularla ilgili kitap bölümleri ve makaleleri bulunmaktadır. Halen İstanbul Rumeli Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Bölüm Başkanıdır.

Prof. Dr. (E. Öğ. Kd. Alb.) Ulvi Keser Kıbrıslı bir Türk olarak 9 Eylül 1961 tarihinde Anamur/Mersin'de doğdu. Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora derecelerini sırasıyla Ankara Üniversitesi (Lisans), Gazi Üniversitesi (Yüksek Lisans), Dokuz Eylül Üniversitesinde “Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı” adlı teziyle (Doktora) ve Girne Amerikan Üniversitesinde “Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde İletişim ve Sancak Radyoları 1955-1974” adlı tezle ikinci doktorasını almıştır. Çalışma, uzmanlık ve ilgi alanı Kıbrıs, Yunanistan ve Akdeniz'dir. Bugüne kadar yayımlanmış ve editörlüğünü de yaptığı toplam 84 kitabı, 1 tercüme kitabı, basım aşamasında 9 kitabı, yazımı tamamlanmış 14 kitabı, yurtiçi ve yurtdışında ulusal ve uluslararası toplantılarda sunulmuş ve yayımlanmış çok sayıda araştırması ve makalesi bulunmaktadır. Anamur bölgesi Toros Yörükleri konusunda halkbilim araştırmaları da yapan Keser özellikle Kıbrıs konusunda son derece zengin bir arşiv ve koleksiyona sahip olup “Kıbrıs'ta Türk Mücadelesi”, “Kıbrıs Türk Posta Tarihi, Filatelide Rum Propagandası”, “Kıbrıs'ta BM (UNFICYP) Faaliyetleri”, “Kıbrıs'ta Askeri Posta ve Askeri Faaliyetler”, “Selanik'ten Dolmabahçe'ye Mustafa Kemal Atatürk”, “Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Sansür”, “BM ve NATO Operasyonlarında Deniz aşırı Türk Askeri Posta Faaliyetleri” arşiv ve koleksiyonlarıyla yurtiçi ve yurtdışında ülkemizi temsil etmiş ve ödüller kazanmıştır. “Kıbrıs Türk Posta Tarihi” isimli koleksiyon bugüne kadar toplam 56 ödül almıştır.

Ayrıca Milli Düşünce Merkezi Milli Strateji Enstitüsü, ANKA Strateji Enstitüsü, Diplomasi Araştırmaları Derneği, KKTC Dış Türkler Vakfı Danışmanlığı, Atılım Kıbrıs Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, UKÜ-AKKA (Akdeniz ve Kıbrıs Araştırmaları Merkezi), GAÜ Cyprus Research Center, KAÜ Yakındoğu Strateji Uygulama ve Araştırma Merkezi, KAÜ Kıbrıs Tarihi ve Edebiyat Araştırmaları Merkezi ve KAÜ Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürlüğü yapmıştır. Ulvi Keser ayrıca Uluslararası PADI İlk Yardım, PADI Batık Dalışı, PADI Mağara Dalış ve PADI Sualtı Fotoğrafçılığı brövelerine sahiptir. Ulvi Keser halen GAÜ Siyasal Bilimler Fakültesi Dekanıdır. Nuran Keser'le evli olup Hazel ve Asporça Melis isimli iki kız, Fatih Uğur isimli erkek evlat ve Kıvanç Ata ve Kenan Tunçalp isimli torun sahibidir.

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih Baş 2014 yılında Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladığı yüksek lisansını 2016 yılında tamamlamasının ardından aynı kurumda başladığı doktora eğitimini 2022 yılında tamamladı. 2014-2018 yılları arasında Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde, 2018-2019 yılları arasında da Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yaptı. 2019 yılında Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Dekanlığı Tarih Bölümü'nde harp tarihi öğretim görevlisi olarak göreve başladı. Halen aynı kurumda doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaya devam etmektedir. Türk ve dünya askerî tarihi alanında yayımlanmış akademik çalışmaları ve çeviri eserleri bulunmaktadır.

Hv. Öğ. Kd. Alb. Deniz Kurt 1976 yılında Çorum'da doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Çorum'da, lisans eğitimini Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde, yüksek lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde tamamlamıştır. 2001 yılında Türk Silahlı Kuvvetlerinde muvazzaf subay olarak göreve başlamış, sırasıyla Işıklar Askeri Hava Lisesi, Genelkurmay ATASE Başkanlığı ATATÜRK Araştırma ve Eğitim Merkezi ile Askerî Tarih Şube Müdürlüğü'nde görev yapmıştır. 2017 yılında Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na atanmış ve 2021 yılında MSÜ Hava Harp Enstitüsü'nde Karargâh Subaylığı eğitimini tamamlamıştır. MSÜ Kara Harp Okulu ve MSÜ Hava Harp Enstitüsü'nde "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi", "Havacılık Tarihine Giriş" ve "Hava Harp Tarihi" dersleri vermiştir. AÜ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Balkan Çalışmaları Ana Bilim Dalında doktora eğitimine devam etmekte olan Albay Deniz KURT, halen Hava Kuvvetleri Komutanlığı Tarihçe Şube Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Dz. Öğ. Kd. Alb. Ferdi Uyaniker 1977 yılında İzmir'de doğdu. 1998 yılında İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. 1999 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Deniz Astsubay Hazırlama Okulu Komutanlığında T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük öğretmeni olarak göreve başladı. 2003 yılında tayin olduğu Deniz Astsubay Meslek Yüksek Okulu Komutanlığında aynı görevi sürdürdü. 2016 yılında Gölcük Deniz Müzesi Komutanı oldu. 2020-2022 yılları arasında Millî Savunma Üniversitesi Deniz Harp

Okulu Dekanlığı Beşerî ve Sosyal Bilimler Bölüm Başkanlığında bölüm başkanı ve doktor öğretim üyesi olarak görev yaptı.

Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde 2006 yılında başladığı Yüksek Lisans öğrenimini "Türk Donanmasında Mecidiye Kruvazörü" konulu çalışması ile 2009 yılında tamamladı. Daha sonra 2013 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde doktora eğitimine başladı ve "II. Dünya Savaşı Sürecinde Türk Donanmasındaki Gelişmeler" adlı doktora teziyle 2019 yılında mezun oldu. 2021 yılında "Türk Donanmasının Stratejik Bir Seyri: Donanmanın Malta - Faller Ziyareti 1936" isimli bir kitap yayınladı. Ayrıca Cumhuriyet dönemi Türk deniz harp tarihi alanında ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır.

Dr. (E. Jan. Kur. Kd. Alb.) Abdullah Cüneyt Küsmez 1967 yılında Çankırı-Ilgaz'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Çankırı'da tamamladıktan sonra 1988 yılında Kara Harp Okulu (KHO), 2003 yılında Kara Harp Akademisi (KHA), 2006 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri Akademisi (TSKA) mezunu olarak Jandarma Teşkilatının birçok kıta ve karargâh görevlerinde bulunmuştur. 2016 yılında Atatürk Üniversitesi'nde Atatürk İlkeleri ve Türk İnkılâp Tarihi ana bilim dalında "*Türk İstiklâl Harbi'nde Askeri Talimnamelerin Uygulanması*" tezi ile doktora eğitimini, 2020 yılında İstanbul Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi'nde Sosyoloji lisans eğitimini tamamlamıştır.

Halen Kara Harp Okulu'nda Harp Tarihi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde Harekât Yönetimi ile Strateji ve Güvenlik, Hacettepe Üniversitesi'nde Türk İnkılâp Tarihi dersleri vermektedir. Harp Tarihi, Askeri Tarih, Türk İnkılâp Tarihi, Strateji ve Güvenlik Politikaları ile Stratejik İstihbarat konularında makaleleri ve "*Türk Ordusu'nda Temel Harekât ve Türk İstiklâl Harbi'nde Uygulanması*", "*Türk Jandarma Teşkilatı'nda Düzenleme Çalışmaları*", "*Türk Ordusu'nda Bir Doktrin Olarak Küçük Harekât*" ile "*Halep Vilayeti'nde Türk Milli Harekâtı*" adlı eserleri bulunmaktadır. Yayınlanmış pek çok makalesi bulunmaktadır.

Prof. Dr. Ahmet Özcan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafyası Fakültesi Tarih Bölümü'nden 1992'de mezun olan Özcan, 1993-1994 tarihleri arasında Eğirdir Dağ Komando Okulu ve Sason Jandarma Komando Bölüğü'nde 17 ay yedeksubay olarak askerlik hizmetini tamamladı. *Kethüda Said Efendi Tarihi Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi* adlı el yazması eser üzerine yaptığı çalışma ile Kırıkkale Üniversitesi'nden Yüksek Lisans (1999) *Türkiye'de Popüler Tarihçilik* adlı doktora teziyle Hacettepe

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden doktora dereceleri aldı (2008) Lisansüstü öğretimini sürdürdüğü yıllarda Ankara'da sahaflık yaptı (1995-2008). Doktorasını bitirdikten sonra Çankırı Karatekin Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Yardımcı Doçent unvanıyla öğretim üyeliğine başladı. (2009) 2009-2010 tarihleri içinde yaklaşık bir yıl Londra'da kaldı. 2014'te Doçent, 2019'da Profesör unvanı alan Özcan, Çankırı Karatekin Üniversitesinde, Rektör Danışmanlığı, Tarih Bölümü Başkanlığı, Türkiyat Enstitüsü Müdürlüğü, Edebiyat Fakültesi Dekanlığı ve Rektör Yardımcılığı gibi idari görevlerde bulundu. Çankırı Karatekin Üniversitesi'ndeki derslerinin yanı sıra Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nin Fakülte, SUEM ve Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nde; MSÜ Kara Harp Okulu Dekanlığı ile Alparslan Savunma Bilimleri ve Milli Güvenlik Enstitüsü'nde misafir öğretim üyesi olarak beş yıldır dersler vermekte olan Özcan, Mayıs 2022'den beri Kara Harp Okulu Dekanlığında profesör kadrosunda çalışmaktadır. Adı geçen kurumlarda beş yıl içinde lisans ve lisansüstü düzeyde “*Tarih Metodolojisi, Dünya Askeri Tarihi, Türk Savaş Felsefesi ve Stratejik Kültürü, Sivil Toplum ve Demokrasi, Türk Askeri Teşkilat Tarihi, Gayrinizami Harp Tarihi, Türk İstihbarat Tarihi ve Kolluk Tarihi*” adlı dersler vermiş ve vermeye devam etmektedir. Çalışma alanları: Askeri tarih, tarih yazımı, basın ve yayın tarihi, jandarma tarihi, tarih kaynakları, biyografi ve bibliyografya gibi alan ve konulardır. Akademik yazılarının yanı sıra popüler tarih ve deneme tarzı yazıları bulunan Özcan'ın kitapları: *Türkiye'de Popüler Tarihçilik, Operasyon Var Bu Gece-Bir Komando Asteğmenin Güneydoğu Hatıraları, İmparatorluk Çökerken Yeni Bir Ulus Tahayyülü- Kürt Milliyetçiliğinin Yayın Organı Jin (1918-1919), Irak Cephesi'nden Burma'ya Savaşın ve Esaretin Günlüğü, Gayrinizami Harp Tarihi (Emrah Özdemir ile),dir. Editör ve ortak editör olarak hazırladığı kitaplar ise; Türk İstihbarat Tarihi, Çağdaş Türkiye Tarihi, Çerkeş Araştırmaları I, Osmanlı'dan Cumhuriyete Jandarma, Geçmişten Günümüze Türkiye'de Sahil Güvenlik, Dünyada Osmanlı Tarih yazımı -I-, Halil İnalçık Armağanı-III ve IV, Asayişten Cepheye: Millî Mücadelede Jandarma. İki yıldır Atatürk Araştırma Merkezi Bilim Kurulu üyesi olan Özcan, 2022 yılında Türk Tarih Kurumu Askeri Tarih Komisyonu'nda da yer almıştır. Halen Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Dekanlığı Tarih Bölümü öğretim üyesi olup; Sosyal ve Beşerî Bilimler Bölüm Başkanlığı görevini yürütmektedir.*

Doç. Dr. (E. Jan. Kd. Bnb.) Emrah Özdemir KHO'dan 2002 yılında Jandarma Teğmen olarak mezun olduktan sonra uzun yıllar (2002-2018) Jandarmada Genel Komutanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli kademelerinde görev yaptı. Kendi iş-

teğiyle 2018 yılında ordudan ayrıldı; Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyeliğine başladı. MSÜ Kara Harp Okulu Dekanlığı Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi olup aynı bölümde bölüm başkanlığı görevini yürütmektedir. Doktorasını Galler-İngiltere Swansea Üniversitesinde Afganistan'da ayaklanmaya karşı koyma faaliyetleri üzerine yazdığı tezi ile tamamladı. Doç. Dr. Özdemir 2022 yılından itibaren MSÜ Kara Harp Okulunda görev yapmaktadır. NATO Savunma Koleji (Roma)'nde ve NATO Kolluk İstikrar Harekâtı Mükemmeliyet Merkezi (Vincenza)'nde misafir öğretim üyeliklerinde bulundu. Halen MSÜ ve Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi bünyesinde istihbarat, güvenlik, politik şiddet, savaş ve strateji konularında lisans ve lisansüstü düzeyde dersler vermektedir. Askeri strateji, insani müdahale, askeri yenilik, güvenlik sektörü reformu konularında Routledge, Elsevier gibi yayınevlerinden çıkan kitaplarda bölüm yazarlığı, Interventions ve Journal of Military History gibi SSCI dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır. Gayrinizami Harp Tarihi isimli kitabın da yazarıdır.

E. Tümgeneral Ergüder Toptaş 1960 yılında Sarıkamış'ta doğmuştur. 1977 yılında Işıklar Askeri Lisesi'nden, 1981 yılında Kara Harp Okulu'ndan, 1982 yılında Topçu ve Füzeler Okulu'ndan Topçu Subayı olarak mezun olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli birlik ve kurumlarında görev yapmıştır. 1988-1990 yılları arasında Kara Harp Akademisi, 1997 yılında Silahlı Kuvvetler Akademisi, 2006 yılında ise Milli Güvenlik Akademisi eğitim ve öğretimini takip etmiştir. Kara Harp Okulu Komutanlığı görevinde bulunmuştur. Emekli olduktan sonra 2015-2017 yılları arasında Roketsan Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığı görevini yürütmüştür. Strateji, jeopolitik, harp ve mücadele konularında yayımlanmış iki kitabı ile çok sayıda makale ve çalışması bulunmaktadır.

Prof. Dr. (E. Tuğg.) Esat Arslan İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da; yükseköğrenimini Ankara'da Kara Harp Okulunda ve Harp Akademilerinde tamamlamıştır. Savunma Bilimleri, Kamu Yönetimi dallarında yüksek lisans derecesini almıştır. Ankara Üniversitesinde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dalında doktorasını tamamlamıştır. Şam Büyükelçiliği nezdinde askerî ataşelik görevinde bulunmuştur. 13 Ocak 1994 günü Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir operasyonu yönetirken, mayına basmak suretiyle yaralanmış, TSK Sağlık Yönetmeliği gereği Türk Silahlı Kuvvetlerinde görev yapamaz raporu ile Tuğgeneral rütbesiyle emekli edilmiştir. Ayrılmayı mütea-

kip Üniversiteye intisap eden Esat Arslan 1995 yılında doçent olmuş; 1997-2005 yılları arasında Bilkent Üniversitesinde, Türkiye Cumhuriyet Tarihi Koordinatörlüğü görevini yürütmüştür. Esat Arslan; 29 Mart 2000 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti Devlet Övünç Madalyası” ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca kendisine, Türkiye–Ermenistan ilişkilerine yapmış olduğu katkılardan dolayı, Avrasya Araştırmalar Merkezi (ASAM)’nin bünyesindeki Ermeni Araştırmalar Enstitüsü tarafından “2002 Yılı Özel Ödülü” verilmiştir. 2005 yılında Çağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde göreve başlayan Esat Arslan, 2012 yılına kadar Bölüm Başkanlığı; 2010-2015 yılları BM nezdinde Uluslararası Askeri Tarih Komisyonu Yürütme Kurulu üyeliği yapmış olup, Türk Askeri Tarih Komisyonu Genel Kurulu Üyeliği sırasında bu komisyonun üyesi olarak ülkemizi, Güney Afrika, Brezilya, İspanya, İtalya, Portekiz, Bulgaristan ve Çin’de temsil etmiştir. Yayımlanmış sekiz kitabı bulunmaktadır. 2002-2012 yılları arasında, TBMM Tarih Araştırma Grubu üyeliği sırasında hazırlanan üç ciltlik “XVI. Dönem Parlamento Tarihi” adlı eseri 2013 Aralık ayında TBMM Meclis Başkanlığı tarafından yayınlanmıştır. Suriye Devlet Arşivleri, İran Dışişleri Bakanlığı Belgeler Arşivi, Washington Ulusal Arşiv Dairesi ve Amerikan Kongre Kütüphanesinde araştırmalar yapmıştır. SKYTURK televizyonunda dış politika yorumculuğu ATA TV. ve ART televizyonlarında her hafta yayınlanan “Bakış Açısı” ve “Vizyoner” programlarının yapımcılığını ve sunuculuğunu üstlenmiştir. Halen bu görevini Türkiye televizyonlarında sürdürmekte olan Prof.Dr.Esat Arslan iyi derecede İngilizce, Arapça, orta derecede Farsça, Makedonca ve uzmanlık seviyesinde Osmanlıca bilmektedir. Prof. Arslan’ın yayımlanmış pek çok makalesi bulunmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi (E. P. Kur. Kd. Alb.) Özgür Körpe KHO’dan 1997 yılında Piyade Teğmen olarak mezun oldu. 1997-2022 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri’nin çeşitli birliklerinde birlik komutanlığı ve karargâh subaylığı görevlerinde bulundu, 2022 yılında Kurmay Albay rütbesiyle emekli oldu. Harp Akademileri, Stratejik Araştırma Enstitüsü (SAREN) ve Kara Harp Enstitüsü’nden yüksek lisans ve Yıldız Teknik Üniversitesi’nden doktora derecelerine sahiptir. Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü’nde öğretim üyeliği, Kara Harp Enstitüsü’nde Askerî Strateji Araştırmaları Anabilim Dalı Başkanlığı yaptı. *Routledge* ve *Military Review* dahil olmak üzere çeşitli platformlarda uluslararası güvenlik, strateji, askerî planlama ve harp tarihi üzerine kitaplar ve makaleler yayınladı. Halen, İstanbul Aydın Üniversitesinde Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmakta, olup M.S.Ü. ATASAREN’de lisansüstü dersler vermektedir.

Dr. (E. Topçu. Kur. Kd. Alb.) Mehmet Çanlı 1967 yılında Manisa’da dünyaya geldi. İlk ve ortaokulu Manisa’da tamamladıktan sonra 1980-1984 yılları arasında Kuleli Askerî Lisesi’nde ve 1984-1988 yılları arasında Kara Harp Okulu’nda eğitim gördü. 1988-1989 eğitim ve öğretim yılında Topçu ve Füze Okulu Komutanlığı’nda sınıf eğitimini tamamladı. 2001-2003 yılları arasında Kara Harp Akademisi’nde ve 2011 yılında Silahlı Kuvvetler Akademisi’nde okudu. Meslek yaşamı süresince Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı’na bağlı çeşitli birliklerde görev yaptıktan sonra 2013 yılında emekliye ayrıldı. 2014-2018 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü’nde doktora eğitimi aldı. 2019 yılından beri Hacettepe Üniversitesi’nde ve Kara Harp Okulu’nda dersler vermektedir. Yayınlanmış kitap ve makaleleri bulunmaktadır.

Arş. Gör. Alperen Kürşad Zengin 2016 yılında İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun oldu. 2019 yılı Ocak ayında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nde yine aynı alanda “Rusya Federasyonu’nun Ulusal Güvenlik Politikalarına Yön Veren Belgeler ve Etki Eden Güvenlik Yaklaşımları” adlı tez çalışması ile yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2019 yılı Şubat ayında Millî Savunma Üniversitesi ATASAREN’de Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Ana-bilim Dalında doktora eğitimine kabul almış, 2021 yılında aynı anabilim dalında araştırma görevlisi olarak görevine başladı. Başlıca çalışma alanları; “Rusya Federasyonu’nun Güvenlik ve Dış Politikası”, “Türk Dünyası Çalışmaları”, “Büyük Strateji”, “Uluslararası İlişkiler Teorileri”dir. Arş. Gör. Alperen Kürşad Zengin’in çeviri kitap, kitap ve dergi editörlükleri, makaleleri, kitap bölümleri, ulusal ve uluslararası bildirileri bulunmaktadır. Halen Millî Savunma Üniversitesi (MSÜ), Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Ana Bilim Dalında, Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

Doç. Dr. Per. Kd. Alb. Güngör Şahin 1989 yılında Işıklar Askerî Lisesi’nden, 1993 yılında Kara Harp Okulu’ndan, 1994 yılında Zırhlı Birlikler Okulu’ndan, 2009 yılında Kara Harp Akademisi Komutanlık ve Karargâh Subaylığı (KOMKARSU) öğreniminden mezun olan Albay Şahin; Türk Silahlı Kuvvetleri’nde çeşitli yurt içi ve yurt dışı görevlerde (Bosna Hersek, Somali) bulundu. 2003’te İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Savunma Teknolojileri Ana Bilim Dalında ve 2007’de Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalında yüksek

lisans eğitimlerini tamamladı. 2015 yılında Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalından doktora derecesini, 2021 yılında Uluslararası İlişkiler Doçenti unvanını aldı.

Başlıca çalışma alanları; uluslararası strateji ve güvenlik çalışmaları, Afrika vebölgesel çalışmalar, uluslararası ilişkiler ve güvenlik teorileri, uluslararası örgütlerdir. Şahin'in yayımlanmış bir kitabı, kitap editörlükleri, kitap bölümleri, makaleleri ve bildirileri bulunmaktadır. Doç. Dr. Per. Kd. Alb. Güngör Şahin halen Millî Savunma Üniversitesi (MSÜ), Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Ana Bilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Doç. Dr. Öğ. Kd. Alb. Efdal As 1973 yılında Çorum'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Çorum'da, yüksek öğrenimini 1989-1993 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'nde tamamladı. 1993-1997 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli okullarda öğretmen olarak görev yaptıktan sonra sonra, 1997'de Türk Silahlı Kuvvetlerine Öğretmen Teğmen olarak katıldı.

1997-2001 yıllarında Çok Programlı Astsubay Hazırlama Okulu'nda (BALIKESİR), 2001-2009 arasında ise Maltepe Askerî Lisesi'nde (İZMİR) görev yaptı.

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde 2000 yılında yüksek lisansını; 2006 yılında da doktorasını tamamladı. 2017 yılında Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi alanında doçent oldu.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Askerî Tarih alanlarında kitap, makale vb. çalışmaları bulunan Efdal AS, hâlen Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Tarih Bölümü'nde (ANKARA) öğretim üyesi olarak lisans ve yüksek lisans dersleri vermektedir.

BOZKIRIN SÜVARİLERİNDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİ ORDUSU'NA: TÜRK ASKERİ TARİH VE KÜLTÜRÜNE DAİR GENEL BİR DEĞERLENDİRME

ZEKERİYA TÜRKMEN

“Türk vatandaşı kesin olarak bilmelidir ki, bir milletin insanlık ve uygarlık aleminde yükselmesi ve başarılı olması, yalnız ve ancak kendi kuvvetine dayanarak, özgürlük ve bağımsızlığını dokunulmaz bulundurmasıyla mümkündür. Bunun başka çare ve yolu yoktur. Ordu istemeyen ve ordunun yüklediği maddî, manevî özveriyi göze aldırmayan bir millet, tutsaklık zincirini kendi eliyle boynuna geçirir.”

Gazi Mustafa Kemal (1930)

GİRİŞ

En eski devirlerden günümüze uzanan tarihsel süreç içinde Türk askerî kültürünün gelişimini genel hatlarıyla kısaca değerlendirmek, bugünkü askerî varlığımızın eriştiği seviyenin daha iyi anlaşılması, askerî gelenek ve kuralların zihnimizde tam anlamıyla şekillenip kalıcı olması bakımından büyük önem arz etmektedir. Bozkırın süvarilerinden günümüzün değişen dünya koşullarında konvansiyonel savaşını sürdüren mekanize birliklerine, hatta yeni yüzyılın siber savaşlarına uzanan tarih sürecinde her türlü hazırlık ve ikmalini sürdüren ordularından biri olan ve konuşlandığı coğrafyada huzur, asayiş ve barışın sürekliliğinin sembolü sayılan Türk ordusunu serencamını buyurunuz birlikte takip edelim.

1. Ayşe Afetinan, *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1969, s. 118.

ASKERLİĞİ BİR HAYAT TARZI OLARAK BENİMSEYEN MİLLET

Dünya uygarlığına ta ilk devirlerden bu yana katkıda bulunmuş milletlerin birbirinden ayırt edilen farklı kimlik, kültür ve özellikleri vardır. Tarih yazının icadıyla birlikte Sümer'de başlamıştır. Medeniyetin temellerinin atılması ve gelişmesinde Sümerler icat ettikleri yazıyla, Mısırlılar mühendislik harikası olan piramitleriyle, Grekler Matematik ve Felsefe alanındaki buluş ve çalışmalarıyla, Romalılar hakimiyet kurdukları kıtalarda evrensel hukuk nizamı ve siyasetleriyle, Fenike, Ceneviz ve Venedikliler gemicilik ve deniz ticaretiyle öne çıkarılarken Türkler ise teşkilatçılık, devlet kuruculuğu ve askerî alandaki cesaret, strateji ve üstünlükleriyle tarihe adlarını yazdırmışlardır.²

Tarih bilimi, ordusu olmayan devletlerin yaşama şansının pek olmadığını göstermiştir. Kadim zamandan günümüze ordular, milletlerin ve devletlerin devamlılığı açısından en büyük güvenceyi oluşturmuştur. Belirli bir devlet sınırları içinde her bakımdan özgür ve bağımsız yaşamayı sağlayan, dıştan bağımsızlığa kastedenlere karşı ülke bütünlüğünü, içte barış, huzur ve düzen düşmanlarına karşı kanunlar çerçevesinde toplumun birliğini ve ahengini sağlayan, koruyan ordudur. Her millet/devlet güvendiği ordusu ile, kendi sınırları içinde hür ve müstakil yaşadığı gibi, dıştan ve içten gelebilecek saldırılara bununla karşı koyar. Ordular, milletin verdiği görevi yerine getirmekteki kabiliyet ve duyarlılıkları ölçüsünde, ait oldukları millet/devletlerin şükranlarını kazandıkları gibi onların gelecekte de var olmaları için en büyük güvenceyi teşkil ederler.

Ordu-milletlerin en eskisi olan Türkler, kurdukları güçlü askeri teşkilat yapısına sahip devletleri ve ordu-millet özellikleri ile kendilerini tarihte kabul ettirmişlerdir. Türklerin ilk anayurdu Orta ve Önasya Bozkırları, onların ordu-millet karakterini kazanmasını zorunlu kılmıştır. Yaşlısı ve genci ile her an savaşa hazır olma zorunluluğu, siyasî düzen ile askerî düzenin birlikte doğup gelişmesini sağlamış bu da ordu-millet iş birliğini ve dayanışmasını doğurmuştur.³ Türklerin bugüne kadar varlığını sürdürmesinin en başta gelen seçkin özelliği “*asker ruhlu*” bir millet olduğu

2. Zekeriya Türkmen, “Kadim Çağlardan Modern Zamanlara Türk Askeri Eğitim-Öğretim Tarihi”, *Askeri Eğitim Tarihimizde Diplomalara (1866-1977)*, Yay. Hz. Haluk Perk, MSÜ Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü Yay., İstanbul 2021, s. 1.

3. A. Sefa Özkaya, “Kültür Tasnifi ve Türk Askeri Kültürüne Giriş”, *Hunlardan Günümüze Türk Askeri Kültürü, Tarih-Strateji-İstihbarat-Teşkilat-Teknoloji*, Ed. A. Sefa Özkaya, Kronik Yay., İstanbul 2019, s. 45-49.

gerçeğidir. Bir başka ifadeyle, Türk milleti bütün tarihi boyunca “*ordu-millet*” kavramı içinde yaşayan, hürriyet ve bağımsızlığına son derece düşkün, savaşçı nitelikleri çok üstün bir topluluk olmuştur.⁴ Bundan dolayı Türklerde, çok eski çağlardan itibaren askerlik ayrı bir sınıf veya meslek olarak görülmemiş, herkes tabi olduğu ülke ordusunun bir neferi (sü, çeri: asker) sayılmıştır. Bu yüzden Türkler, her şeylerini, hatta inançlarını, konuşmalarını, hayat tarzlarını, gündelik faaliyetlerini de bir askeri disiplin içinde sürdürmüşlerdir. Bütün bu genel bilgilerden hareketle, Türklerin ordu-millet olarak nitelendirilmelerinin onların hayat tarzı ile bağlantılı olduğunu ifade etmek en doğrusudur.⁵ Belgelerden anlaşıldığına göre yaşadıkları coğrafyanın ağır tabiat şartları, Türkler arasında her ferdin kendini her an savunabilecek yetekte bir asker olarak yetiştirmelerini zorunlu kılmıştır.⁶ Çevre ve iklim özellikleri Türklerin karakterlerini şekillendirirken askerlik mesleğiyle bütünleşmelerine de zemin hazırlamıştır. Askeri disiplin, atı maharetle sevk ve idare etme, kullanma becerisi onlara sür’at kazandırırken, bu sür’atlı karar verme yeteneğinin de geliştirilmesine, savaş oyunlarında ve gerçek muharebe sahasında zafer kazanmalarına fırsat sunmuştur.⁷ Tabiatın zorlukları Türklerde sert, güçlü ve dayanıklı bir karakterin oluşmasına ve bunun özgürlük ruhuyla pekiştirilmesine imkân tanımıştır. Bozkır yaşamının zorlukları onlarda kahramanlık ruhunu pekiştirirken, cömert, cesur, hünerli, erdem sahibi, yiğit, kahraman ve alp karakterli bir bilge şahsiyetin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Toplum tarafından takdir edilen bir kişilik olan Alp karakterli kahramanın eşi, ailesi ve hatta savaş atı da alp tipine uygun olması gerekirdi.⁸ Türk askeri kültüründe ilk zamanlarda kabul edilen onlu sistem, günümüz Türk ordularının hatta dünya ordularının da örnek aldığı bir uygulamadır. Diğer taraftan ordu-

4. Türklerdeki “*ordu-millet*” karakteri üzerine değerlendirmeler için bkz., İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, İstanbul 1982, s. 283.

5. Uğur Berk Kalelioğlu, “Türklerde Ordu-Millet Geleneğinin Sosyolojik ve Tarihi Temelleri”, *Türk Kültürü Araştırmaları Serisi-I*, Ed., Alev Duran-Gökçen Çatlı Özen, Berikan Yay., Ankara 2021, s. 264-289.

6. Esasında yaşadıkları ortam ve konar-göçer hayat tarzı onları güçlü, kuvvetli olmaya zorunlu kılmıştır. Yaşamak isteyenler her an savaşa hazırlıklı olmaya mecburdular. Bu yüzden ki, Dede Korkut destanında “*Oğuz’un düşmanı uykudur*” ifadesine yer verilmiştir. Bk., Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Ankara 1979, s. 17.

7. Zekeriya Türkmen, “Kadim Çağlardan Modern Zamanlara Türk Askeri Eğitim-Öğretim Tarihi”, *a.g.e.*, s. 4.

8. Mareşal Fevzi Çakmak, “*Tabiatın zorluklarını yenemeyen asker, savaşta düşmanı yenemez!*” der. Alp karakteri hakkında ayrıntı için bk., Orhan Fuat Köprülü, “Alp”, TDVİA., c. 2, s. 525; Emel Esin, *Türklerde Maddî Kültürün Oluşumu*, Kabalıcı Yay., İstanbul 2006, s. 265; Kürşat Koçak, “Bozkır Kültüründe Alp Karakterinin Ortaya Çıkışında Türk Geleneklerinin Etkisi”, *Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. I, Nevşehir 2012, s. 125-135; Ali Abbas Çınar, “Türk Destanlarında Alp Tipi At”, *Millî Folklor, Folklor*, sy: 56 (2003), c. 7, s. 153-157.

daki rütbeler ve bunların sorumlulukları da zaman içinde değişim göstermiş olsa da temelde aynı kalarak günümüze kadar kullanıla geldiği gerçeği ortadadır. Örnek vermek gerekirse; “onbaşı, çavuş, ellibaşı, yüzbaşı, binbaşı, tümenbaşı vb. gibi” rütbelerin çoğu günümüze kadar aynı kalıp gelmiştir.⁹

Türk Milleti, toprak bütünlüğünü muhafaza ve istiklalini müdafaa uğrunda emsalsiz bir vazife aşkı ile görev yapan ordusuna, belki her milletten fazla güvenmekte ve onunla, haklı olarak, diğer milletlerden daha çok övünmektedir. Çünkü, Türk ordusu tarihin şahitlik ettiği gibi, vatan ve millet çıkarlarını değerlendirme ve korumada her zaman gösterdiği olağanüstü isabetli millî karakterini; Türk Milleti'nin insanlık anlayışı, ahlâk ve kültürünü yurt içi ve yurt dışında temsildeki yeterliliği ile en önemlisi de yüksek medenî vasfıyla bunu kanıtlamıştır. Bu özellikler, Türk ordusunu, dünyanın sayılı orduları arasında son derece müstesna bir mevkiye yükseltmiştir. Gerçekten de Türk ordusu, vatan müdafaasındaki fedakârlığı, eşine az rastlanan kahramanlığı, deha mertebesindeki strateji, taktik ve teşkilat yapısı ve yalnız Türk Milleti'ne has olup bazan vecd derecesine varan savaş azmi ile, binlerce yıllık hayatı boyunca, Türk Milleti'nin yeryüzünde “her daim özgürlük timsali devletli bir millet” olarak devamlılığını sağlayan en başta gelen bir millî unsur olmuştur.

Hiç şüphe yok, dünya tarihinin en kadîm milletlerden biri olmak şerefine sahip olan Türk Milleti, bu durumu daima canından aziz tuttuğu ordusuna borçludur. Türk ordusu, kendi milleti için yüklendiği ve kutsal addettiği bu görevi her fırsatta ve her yerde büyük bir olgunlukla başarmıştır. Böylece ilk planda gelen millî vazifesini tam olarak yapmış olan Türk ordusu, başka milletlerin ordularından farklı olarak, insanlık ölçüsünde diğer bir fonksiyonu da icraya çalışmıştır: Türk tarihi ve kültürü araştırmacılarının dikkatinden kaçtığı görülen bu fonksiyonun, bütün insanlığı hürriyet bayrağı altında toplamak, dünya üzerinde Türk töresinden ibaret tek hukuk sistemi kurmak ve insanları adalet duygusunda temellenen bir idare mekanizmasına bağlamak ideali olan “*Türk Cihan Hakimiyeti*” mefkuresi etrafında bütünleştirmektir.

Yazılı tarihin metinlerinden günümüze uzanan sürece bakıldığında devlet kurma tecrübesi bilinen en eski milletlerden biri olan Türkler, kurdukları devletlerde insanlar arasında hukuk nizamını te'sis etmişlerdi. Hukuksuz, kuralsız ve

9. Rütbeler ve askeri terminolojinin tarihi gelişimi hakkında ayrıntı için bk., Abdülkadir Donuk, *Eski Türk Devletlerinde İdari-Askeri Ünvan ve Terimler*, İstanbul 1988, s. 92; Süer Eker, *Türk Dil Bilimi Bakımından Tarihi Askeri Terminoloji*, Grafiker Yay., Ankara 2007; Fikret Turan, “Eski Türkçe'den Orta Türkçe'ye Askeri Rütbe ve Ünvanlar”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sy: 1 (2018), c. 58, s. 155-173.

kaidesiz devlet olamayacağı aşikârdır. Tarihin şahitliğinden istifade ile belirtmek gerekirse, kadim zamanda kurdukları Asya Hun İmparatorluğu'ndan çağımıza kadar yüzün üzerinde siyasî teşekkül yani devlet kurmuşlardır. Bu ise ancak köklü bir hukuk sistemi (Türk töresi) ve teşkilatçılık ruhu ile mümkün olmuştur. Asırlar boyunca üç kıt'ada; Asya, Avrupa ve Afrika'da pek çok devletler kurmuş, Türk bayrağı dalgalandırılmış, Türk töresinin geçerli kılınmıştır. Türk Milleti'nin psikolojisine, ruhuna nüfuz etmekten uzak olup, bunun derinliğine vakıf olamayanların zan ve iddia ettikleri gibi, bütün bunlar cihanşumül bir idarenin kurulmasına yönelik gayretlerdi. Yoksa, büyük bir milletin boş ve manasız yere binlerce sene kendini harcamasını düşünmek, kabulü imkânsız bir mantıksızlık olur. Türk askerinin cihanşumül bir anlayış uğrunda seve seve hayatını feda ettiği bu ideal, Türk dünya görüşü, psikolojisi ve insanlık anlayışından doğan ve Türk millî vicdanında hızını asla kaybetmeyen “*cihan-şumül*” (tüm dünyayı içine alan) bir adalet ve hukuk sistemi kurulmasına yönelik yüce bir ideal uğruna gerçekleştirilmişti. İnsanlar vardı, en ilkel, haktan mahrumdu. Toplumlar vardı, despotların kanmak bilmez ihtiraslarını tatmin için ızdırıp çekiyor, eziliyordu. Topraklar vardı, yabancı istilacılar tarafından insafsızca sömürülüyordu. Bu topraklar kurtarılmalı, onlara insanlık haysiyetinin zevki tattırılmalı, o coğrafyalarda huzur ve asayiş sağlanmalı idi. Eski Türk anlayışına uygun olarak bu kutsal görev “*Tengri/Tanrı*”, İslamî dönemde “*Allah*” tarafından Türk Milleti'ne verildiğine iman edilmişti. Bu idealin ise milletin bağrından çıkan kumandanların emir ve idaresindeki Türk ordusu aracılığı ile gerçekleştirildiğine inanılmıştır.¹⁰

ATAYURT'TAN ANADOLU YAYLASINA: ORDU-MİLLET KARAKTERİNİN ŞEKİLLENMESİ

Kadim dönemin Çin yıllıklarında anlatıldığı üzere uçsuz bucaksız Orta ve Ön Asya bozkırlarının ilk sahipleri olup tabiatın zorluklarını yenerek geniş bozkırda il tutup, devlet kurmuşlar; atı ehlileştirip koşum takımı, dizgin ve üzengiyle yöneterek süratinden, kızgın demire su verip çelikleştirerek gücünden yararlanmışlardı. Işık çalarak hedefini ulaşan okları, destanlara konu olan altun yayları vardı. Kurultay-

10. Osman Turan, *a.g.e.*, s. 111-138.

larda ve savaş meydanlarında çalınan davul ve kösün gümbürtüsü özgürlük ve bağımsızlığın, bozkırın rüzgarında savrulan tuğ ve bayrakları ise egemen bir millet olduklarının işaretiydi. Tanhu, han, hakan, başbuğ,ve kağan unvanlı önderlerin buyruğuyla toplanıp teşkilatlandılar. Bozkırda sefer zamanı çaldırılan davul ve kös sesi, onları durdurmak için inşa edilen Çin Seddi'nde yankılandı. Orhun Anıtlarında kendi hakanlarının ifadeleriyle “il tutup, töreyi yaydılar”. “Devletli millet oldular.”¹¹ Onların destanlarda ölümsüzleşen Oğuz, Bilge, İlderiş, Kürşad, Korkut, Buğra adlı Alp karakterli, bahadır sanlı, çelik yürekli kahramanları vardı. Kimi kavimler onları “Tanrı'nın kılıcı”, kimileri “Cihangir”, kimileri de “bozkırın hâkimi” olarak adlandırdı. Disiplinli aile ve toplum yapılarıyla tarihte ordu-millet olarak yer aldılar. Asya'nın bozkırlarından Avrupa ortalarına dörtına at süren dünya askerlik tarihine adlarını altın harflerle yazdıran bu savaşçı/mücadeleci ulus, bozkırın en kadim kanun ve töresi ile dünyaya düzen vermeye çalışmıştı.¹²

Orta ve Ön Asya'da yazılı tarihten önceki devirlere ait buluntular, kaya resimleri ve damgalar onları kadim çağlardan beri asker bir millet olarak tanımlamıştı. Aslında askerlik, onlar için meslekten ziyade bir hayat tarzı idi. Kadın-erkek, genç-yaşlı herkes ordunun bir neferi sayılırdı. Bu yüzdendir ki, milletlerin karakteristiği üzerine tanımlamalar yapılırken, beşerî bilimler onları “ordu-millet” özellikleriyle hafızalara kaydetti. Hayat tarzı askerlikle iç içe geçmiş olan bu kavim, Çin Hanedan yıllıklarında, kadim çağların kutsal kitaplarında, Orta Asya ve Yakındoğu efsanelerinde, Avrupa uluslarının mitlerinde farklı yazılış, söylem veya isimlendirmelerle geçse de öz adlarının Tanrı tarafından verildiğine inanıyorlardı. Farklı uluslar kendi lisan ve yazılarında onları Tou-kiu, Tuk-yu, Torki, Turki, Turukku, Targita, Togharma, Turkae, Turuşka, Tourkhos, Törük, Türük ve benzer adlarla söyleyip yazmışlardı.¹³

Batı dünyasının ilk tarihçileri kabul edilen Herodot “Tarih”inde, Xenophon “Anabasis”inde, Ammianus Marcellinus “Tarih”inde Öntürk ve sonraki Türk toplu-

11. Türkçeye Orhun anıtlarına dair ilk ve en ayrıntılı eseri kazandıran Darülfünun müderrislerinden Necip Asım Bey olmuştur. Orhun alfabetesine dair ayrıntılı bilgiler verdiği eserinin sonunda anıtlardaki anlatıları eklemiştir. Bk., Necip Asım (Yazıksız), *Orhun Abideleri*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1340, s. 101-102.

12. René Grousset, *Bozkır İmparatorluğu, Attila, Cengiz Han, Timur*, Çev. M. Reşat Uzmen, Ötüken Yay., İstanbul 2022, s. 44 vdd. Bozkır Kültürü ile ilgili yeni çalışmalar da yapılmıştır. Bilgi için bk., Elvin Yıldırım, *Türk Bozkır Kültürünün Doğuşu, Andronova Kültürü*, Ötüken Yay., İstanbul 2020.

13. Ayrıntı için bk., Salim Koca, “Türk Adının Ortaya Çıkışı” *Türk Yurdu*, Yıl: 102, sy: 308, Ankara, Nisan 2013. İlhami Durmuş, “Türk Adının Ortaya Çıkışı ve Yayılışı”, *Gazi Akademik Bakış*, c.10, sy: 20, Ankara, Yaz 2017, s. 37-47.

luklarına mensup kavimlerin genel özelliklerini, yaşam tarzları, kültür, örf-adet ve gelenekleri ile karakteristik özellikleri ayrıntılı anlatmıştır.¹⁴ Zamanımızdan (2023) 1235 yıl önce Göktürk Hakanı Bilge Han'ın Orhun vadisindeki bengu taşlara yazdırıldığı buyruklarda geçtiği üzere millet adları “*Törük, Türük*” veya bugün kabul edildiği şekliyle “*Türk*” idi.¹⁵ Bu ad, inançlarına göre iman ettikleri kadir-i mutlak olan Gök Tanrı (*Kök Tengri*) tarafından verilmişti.¹⁶ Hiçbir şekil ve surete benzetemedikleri, her şeye gücü yeten, koruyucu-kollayıcı-yaratıcı Gök Tanrı tarafından kutsanmış olduklarına, hatta göklerden geldiklerine ve dünyayı idare etme gücü olan “*Kut*”un yine “*Gök Tanrı tarafından kendilerine verildiğine*” inanmışlardı.¹⁷ “*Kut*” inancına göre herkes eşitti. Bir otağ altında bütünleşerek kurulan güçlü aile yapıları vardı ve devletin en küçük nüvesi olan bu yapı “*kut*”lu sayılırdı. Atı evcilleştirmiş, ehlileştirilenler onu ayrıca kutsal bir hayvan olarak görmüşlerdi. Efsanelerdeki anlatıya göre demir dağı eritip işleyerek çeliğe dönüştürenler atın hızından, demirin vurucu, kesici gücünden yararlanmasını bilmişlerdi. At onlar için pusat/silah kadar değerli ve de kutsal idi, at, silah ve otağlarının/çadırlarının/evlerinin direği olarak gördükleri hatunları üzerine yeminler ettikleri gibi bu uğurda can vermekten hiç çekinmezlerdi. Onlar, süvarilerden kurulu güçlü ordularıyla geniş coğrafyalara hükmettiler.¹⁸ Türk boylarını birleştirerek güçlü bir devlet kuran Büyük Hun Hakanı Mete Han'ın Milattan 209 yıl önce gerçekleştirdiği onlu sisteme dayalı atlı birliklerden oluşan süvari ordularıyla zaferden zafere koşular.¹⁹ Dünya askerlik tarihine önemli katkılarda bulundular.

Somut kanıtları günümüzde henüz netleşmese de destanlar çağında Ötüken'i yurt tutanlar, demir dağı eriterek Ergenekon'dan çıkıp dünyaya yayılmışlardı. Yine bu anlatılara ve Orhun bölgesindeki bengu taşlardaki anıtsal yazılara göre Bozkurt/Börteçine'nin kılavuzluğunda hep batıya gitmişler; doğuda Kadırgan (Moğolistan doğusu) Orman'ından batıda Demirkapı'ya (Özbekistan-Afganistan sınırı) kadar dayanmışlardı. Bilge önderlerin, hakanların buyruğunda yıldırım hızıyla dörtnala

14. Zekeriya Türkmən, “Kadim Çağlardan Modern Zamanlara Türk Askeri Eğitim-Öğretim Tarihi”, *a.g.e.*, s. 1.

15. İbrahim Kafesoğlu, “Tarihte “Türk” adı”, *Reşid Rahmetli Arat İçin*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1966, s.306- 319.

16. İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2004, s. 58-59.

17. Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgat-it-Türk*, I, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1992, s. 350- 351.

18. Ali Ahmetbeyoğlu, “Eski Türklerde Kut ve Töre Bağlamında Hükümranlığın Hudutları”, *Tarih Dergisi*, sy: 71, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 2020, s. 29-50.

19. Canan Atalay, “Asya Hun Devletinde Metehan Dönemi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, sy: 16, Konya 2014, s. 107-109. Ayrıntı için bk., Bahattin Ögel, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi*, c. I-II, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2022.

giden atlarıyla dört yöne yayılmışlardı.²⁰ Kurt kapanı, hilal taktiği ya da kartal kanadı, bilinen yaygın adıyla Turan Taktiği dedikleri savaş oyunuyla asırlar boyu cenk meydanında pek çok zafer kazanmışlardı. Düşmanları yenildikleri bu savaş oyunu üzerine “*Tactica*” adlı askeri strateji kitapları yazsalar da her defasında yenilmekten kurtulamamışlardı.²¹ Önlerinde engel tanımayanlar Gök Tanrı'nın lütuf olarak verdiği kut'la doğuda gün doğusundan, batıda gün batımına, kuzeyde gün ortasından güneyde gece ortasına kadar güçlü askerî varlıklarıyla “*başlılara baş, dizlilere diz çöktürüp*” civardaki kavimleri kendilerine bağlamışlardı. Ötüken'i merkez edindikleri kutsal yurtlarındaki Orhun vadisinde Bilge Han, Költigin ve Aygucı Tonyukuk adına dikilen anıtlarda tarihlerini destansı bir dil olan Türkçe ile anlatmışlar, gelecek nesillere yaşadıkları bütün tecrübeleri aktarmışlardı.²²

M.Ö. 4000'lerden itibaren yazıya geçirilen tarih, yukarıda ifade edildiği üzere onları millet olarak farklı adlarla kaydetmiş olsa da Türk ordularının gücü ve zaferleri toplumsal belleklere yazılarak adeta ölümsüzleştirilmişti. Uçsuz bucaksız Orta Asya bozkırlarında özgürlüğü milli bir ruh olarak benimsemiş olan Türkler için bu sert iklim şartları ile coğrafi faktörler onların askeri kültürünün oluşmasına büyük etki yapmıştır. Türk Askerî Kültürünün oluşmasında bozkır şartlarının, Türklerin sosyo-kültürel yapısının, düşünce sistemlerinin önemli etkisi olmuştur.²³ Orta Asya'daki diğer boy ve milletler arasındaki mücadeleler, onların zorlu bir hayat tarzını benimsemelerini gerektiriyordu. Bu çetin şartlar Türklerin savaşçı bir topluluk olarak yetişmesine sebep olmuş ve tarihte de “*ordu-millet*” karakterine bürünüp öyle tanınmaları sonucunu doğurmuştur.²⁴ Soğuk ve sert iklim şartlarında yaşayan insan-

20. Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yay., İstanbul 2011, s. 3-5.

21. X. Yüzyılda Doğu Roma'da özellikle Türklerin saldırıları üzerine askeri stratejide yeni birtakım teoriler ve uygulamalar gündeme gelmiş ve önemli eserler yazılmıştır. Bkz., *The Taktika of Leo VI, Text, Translation and Commentary* by George Dennis, Dumbarton Oaks, 2010. Nikephoros Ouranos (1995), *Taktika: Sowing the Dragon's Teeth: Byzantine Warfare in the Tenth Century*, trans. E. McGeer, Dumbarton Oaks 1995, s. 88-163. İmparator VI. Leon'un Taktika adlı eseri üzerine bir değerlendirme için bk., Cüneyt Güneş, “Bizans İmparatoru VI. Leon'un Taktikası'nda Türkler ve ‘Türk’ Anlatısının Askeri Eğitime Katkısı”, *Bitig: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. II, sy: 3, Muğla 2022, s. 1-14.

22. Mehmet Kaplan, “Orhun Abidelerinde Mekân-İnsan Münasebeti”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, sy: 1, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1984, s. 1-6. Osman Mert-Kürşat Çağrı Bozkırlı, “Orhun Yazıtlarında Boyları Bir Araya Getirme Çabaları”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat, Kültür, Eğitim Dergisi*, sy: 4/1, Bursa 2015, s. 1-15.

23. A. Sefa Özkaya, “Kültür Tasnifi ve Türk Askerî Kültürüne Giriş”, *a.g.e.* s. 45-49.

24. Türklerin ordu-millet karakteri hakkında bir değerlendirme için bk., Hüseyin Kıvrıkoğlu, “Türk Ordusu, Atatürk ve Cumhuriyet”, *Erdem*, c. 11, sy: 31, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1998, s. 155-170.